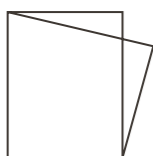

Nanna Kappel og Lene Tanderup: Social udsathed og sygepleje

Samfundslitteratur, 2020, 136 sider

Anmeldt af Thea Qvist
Hjørnholm, lektor,
Sygeplejerskeuddannelsen
i Aarhus, VIA University
College

Som samfund har vi et fælles ansvar for at skabe sundhed for alle, men vi lykkes ikke med det. Ulighed i sundhed er stadig et stort problem i Danmark. Socialt udsatte mennesker lever i gennemsnit 22 år kortere end baggrundsbefolkningen. De bliver hyppigere ramt af sygdom, og når de er syge, har de ofte flere sygdomme sideløbende. Socialt udsatte mennesker kan også opleve marginalisering og dårlig mental sundhed. Det gør det ikke bedre, at sundhedsvæsenets rammer og organisering på samme tid er målrettet gennemsnitsdanskere med gode digitale kompetencer og gode sundhedskompetencer samt et godt netværk. Dette er medvirkende faktorer til, at udsatte menneskers behandlings- og plejeforløb kan blive usammenhængende og konfliktfyldte. *Social udsathed* og

sygepleje er en vigtig bog, der tager fat i ovennævnte problematikker. Den har til formål at give sygeplejestuderende og sygeplejersker en oversigt over den nyeste viden på området og bidrage med bud på handlemuligheder i mødet mellem sundhedsprofessionelle og socialt udsatte patienter.

Bogen er inddelt i to dele og består af 12 små kapitler. Første del fylder mest, har overskriften *Teoretiske perspektiver* og indeholder ni kapitler. Anden del har overskriften *Handlemuligheder i forhold til socialt udsatte mennesker* og indeholder tre kapitler. Alle kapitler er skrevet i et klart og lettilgængeligt sprog og er overskueligt og ensartet bygget op med bl.a. definitionsboks, cases og refleksionsspørgsmål. En kort konkret

intro og opsamling til sidst i hvert kapitel hjælper også læseren til at forstå og huske de centrale pointer.

Indholdsmæssigt kommer forfatterne i første del omkring mange relevante emner: *ulighed i sundhed, social udsathed, sundhedsudfordringer og sygdomssammenhænge hos socialt udsatte, hjemløshed, socialt udsatte kvinder, kulturelle aspekter af social udsathed, sundhedskompetencer og kulturel sundhedskapital, stigmatisering, identitetsdannelse* og til sidst *forråelse*. Alle emner bliver sat i relation til social udsathed og sygepleje, så teori og praksis går hånd i hånd.

En dynamisk synsvinkel på social udsathed

Ulighed i sundhed er et af de begreber, som forfatterne går i dybden med at definere i første del. Desuden uddybes begrebet social udsathed fra en dynamisk synsvinkel. Forfatterne har dermed fokus på de forskellige elementer, *"der over tid kan være med til at skubbe en person ud i en udsat og marginaliseret position"*. Ved at forstå social udsathed som en dynamisk proces og en marginaliseringsproces vil de have sundhedsprofessionelle til at identificere de elementer, der gør, at et menneske befinder sig i en socialt udsat situation frem for at se udsathed som noget iboende det enkelte menneske. Det er altså marginaliseringen (den proces, der marginaliserer), der er problemet.

At sundhedsprofessionelle får denne forståelse af social udsathed, kan måske i sig selv mindske stigmatisering, fordi al ansvar ikke lægges på det enkelte individ, men i stedet tilskrives ydre hændelser,

som *"personen har en begrænset eller ingen indflydelse på"*. Ved at forbinde social udsathed med en marginaliseringsproces lægger forfatterne også op til, at sundhedsprofessionelle skal være opmærksomme på de udelukkelsesmekanismer og -processer, som foregår i sundhedsvæsenet og derved kommer til at holde socialt udsatte uden for også denne del af samfundet. Dette budskab følges op i kapitel 7 om sundhedskompetencer og kulturel sundhedskapital, hvor forfatterne citerer professor og overlæge Morten Sodeman. Han kommer nemlig med en kritik af, at der i sundhedsvæsenet eksisterer et ensidigt fokus på, at patienter skal fremme deres sundhedskompetencer, men *"... – stadig ikke et ord om, at det burde være helt omvendt: Sundhedsvæsenet burde øge sine patientkompetencer"*.

Kulturel sundhedskapital – en relation tilgang

Bogen selv er med til at fremme læsers patientkompetencer ved løbende at inddrage mange forskellige cases og konkrete forslag til at se bestemte dokumentarer og film samt læse bøger og høre podcast, der kan give en større forståelse for livet som socialt udsat og nogle af de problemer, de kan opleve i mødet med sundhedsvæsenet. Desuden indeholder fire kapitler i bogen også en QR-kode, man kan scanne og på den måde hurtigt og nemt se nogle relevante interviews. Bl.a. et interview med en mand, som fortæller om udfordringerne ved at håndtere kronisk sygdom, når man samtidig er hjemløs. Forfatterne inddrager også den Bourdieu-inspirerede Janet K. Shims definition af begrebet kulturel sundhedskapital, som i højere grad end begrebet sundhedskompetencer har

fokus på interaktionen mellem patient og sundhedsprofessionel i specifikke institutionelle sammenhænge. Der er tale om et sociologisk begreb, som synliggør, at nogle patientgrupper kan have sociale fordele i sundhedsvæsenet. Kulturel sundhedskapital står for en relationel tilgang, som på den ene side handler om patientens færdigheder i forhold til at kunne præsentere sig selv og føre sig selv frem på en måde i sundhedssystemet, så vedkommende får den optimale pleje og behandling. På den anden side handler kulturel sundhedskapital også om de sundhedsprofessionelles færdigheder i forhold til at kunne tilpasse sig den socialt udsatte patients evner og behov. Sagt på en anden måde får nogle patientgrupper bedre pleje og behandling end andre, fordi de selv og de sundhedsprofessionelle har de kulturelle færdigheder, der skal til, for at de kan indgå i en god relation. De får et gensidigt øget kendskab til hinandens perspektiver. Begrebet sundhedskompetencer har derimod primært fokus på den socialt udsattes egne kompetencer og ikke de sundhedsprofessionelles kompetencer. Kapitlet *Sundhedskompetence og kulturel sundhedskapital* vil jeg selv fremadrettet anvende som supplement til undervisningen i Bourdieus begrebsapparat. Det kan tilføre undervisningen illustrative eksempler samt et øget fokus på de studerendes egne kulturelle færdigheder i forhold til at kunne tilpasse sig den enkelte socialt udsatte patients situation, kompetencer og behov.

Både et indefra- og udefra-perspektiv
Foruden den ovennævnte løbende brug af cases m.m., som kan give en forståelse for socialt udsattes livsverden og oplevelser af møder med sundheds-

systemet, giver bogen også indsigt i den nyeste kvantitative forskning og statistik på området. Læseren får konkrete tal på forskelle i sundhed mellem socialt udsatte og almenbefolkningen, sammenhæng mellem økonomisk fattigdom og antallet af afsavn, årsager til hjemløshed m.m. Forskningsresultaterne illustreres med tabeller og figurer, som forfatterne efterfølgende forklarer i prosaform. Læseren bliver således taget godt ved hånden, så det er let at læse og forstå forskningsresultaterne.

Derudover gennemgår forfatterne flere teorier, begreber og modeller i bogen, som er brugbare i undervisningen af sygeplejestuderende. Deres relevans for praksis synliggøres ved brug af cases og refleksionsspørgsmål. Nogle af de teorier og modeller, der gennemgås kort og klart, er: Dahlgren og Whiteheads grafiske regnbuemodel, der illustrerer forholdet mellem individ, sundhed og miljø og optegner afgørende determinanter for sundhed. Sociolog Erving Goffmans teori om stigmatisering, og psykolog Dorthe Birkmoses beskrivelse af forråelsesprocessen. I forbindelse med stigmatisering inddrages også sociologerne Link og Phelan, der kritiserer Goffman for ikke at være tydelig nok omkring magtaspektet. Desuden er der et afsnit om alkoholafhængighed, konsekvenserne ved det, kort intervention og ambulant alkoholbehandling. Der er tale om vigtig viden for sygeplejersker i mange forskellige funktioner, fordi de kan møde den alkoholafhængige patient på mange forskellige afdelinger. Afsnittet om alkoholafhængighed indeholder desuden en øvelse omhandlende barrierer i alkoholbehandlingen.

Anden del: Handlemuligheder i forhold til socialt udsatte mennesker

Indholdsmæssigt kommer forfatterne i anden del omkring tre emner: *Rogivende Pædagogik – Low Arousel, Skadesreduktion og lavtærskeltilbud* og til sidst *Særlige tilbud rettet mod socialt udsatte*. I det sidste kapitel pointeres vigtigheden af et godt tværprofessionelt samarbejde omkring socialt udsatte borgere. De fagprofessionelle skal i fællesskab have fokus på at skræddersy et pleje- og behandlingsforløb, den socialt udsatte har mulighed for at gennemføre. I den forbindelse giver bogen en indsigt i socialsygeplejerskers og gadesygeplejerskers arbejdsområder samt kendskab til kommunale, regionale og private tilbud til socialt udsatte mennesker.

Skadesreduktion er et emne, som jeg selv har oplevet giver stof til eftertanke og debat om holdninger til og målsætninger for stofafhængige blandt studerende. I bogen bliver det forklaret, at skadesreduktion opstod i en erkendelse af, at det ikke er alle, der er afhængige af stoffer, som kan komme helt af med deres brug af stoffer. Målet er i stedet at respektere den enkeltes eget perspektiv, give omsorg og mindske skaderne ved brugen af stoffer. Det er vigtigt, at de studerende bliver opmærksomme på det stoffri paradigme og det skadesreducerende paradigme og fordele og ulemper ved de to paradigmer, så de kan indgå i en konstruktiv og faglig debat om emnet. Ved at læse kapitlet *Skadesreduktion og lavtærskeltilbud* får de studerende en god forståelse for det skadesreducerende paradigme og konkrete eksempler på skadesreducerende lavtærskeltilbud i Danmark. Desuden gives der eksempler på behandling af alkoholafhængige i

Canada, som kan give stof til eftertanke. Jeg savner dog, at dette kapitel indeholder refleksionsspørgsmål, der kunne igangsætte et selvkritisk blik hos de studerende i forhold til deres holdninger til og målsætninger for mennesker med afhængighed.

Rogivende pædagogik – Low Arousel er en videnskabeligt baseret metode til håndtering af voldsom adfærd. *Begrebet dækker over en særlig tilgang, som indbefatter at møde mennesker, som kan have udfordringer med deres adfærd og temperament, på en måde, så alle parter kan komme ud af diskussioner og situationer på en god måde.* Konflikt-håndtering er et væsentligt emne, som jeg selv har oplevet bliver efterspurgt af sygeplejestuderende. I kapitlet om Rogivende pædagogik introducerer forfatterne kort til Low Arousel-tilgangen og socialstyrelsens nationale retningslinje om forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt boformer for hjemløse. Der er ingen konkrete øvelser i kapitlet, men i stedet henvises til hjemmesiden Vold som Udtryksform. Der er tale om en landsdækkende indsats om voldsforebyggelse og håndtering af vold på social- og sundhedsområdet. På denne hjemmeside kan man hente meget materiale fx filmklip og øvelser, som direkte kan anvendes i undervisning om konflikt-håndtering. På den måde er bogen også god til at hjælpe læseren videre, hvis man ønsker en mere dybdegående forståelse af det aktuelle emne.

Bogen fremmer en faglig og praksisnær undervisning *Social udsathed og sygepleje* er en del af serien *Kort og godt om sygepleje*. Der er tale om korte introduktioner til udvalgte emner i sygeplejen. Styrkerne ved dette format er, at læseren hurtigt kan tilegne sig et overblik over den nyeste forskning inden for et udvalgt emne og samtidig få indblik i praksisnære eksempler. Svagheden er, at formatet ikke giver mulighed

for, at forfatterne kan gå i dybden med en fremstilling af alle teorierne. Det samme gælder *Social udsathed og sygepleje*. Den giver et lettilgængeligt overblik over et vigtigt emne, men mange af de begreber og teorier, der anvendes, skal suppleres med yderligere litteratur, hvis de studerende skal opnå en dybdegående forståelse af dem. Bogens helt store styrke er, at forfatterne både har fingeren på pulsen i forhold til, hvad der sker i

praksis, og hvad der sker i forskningen inden for emnet, samt har kendskab til teorier, der er relevante at inddrage. Bogen kan dermed understøtte en faglig og praksisnær undervisning, fordi den både giver et indblik i praksis vha. fx cases og giver et indblik i centrale fagbegreber og gode refleksionsspørgsmål, der kan anvendes som tænkeredskaber til at forstå og forholde sig kritisk til praksis.